

พระธรรมเทศนา

สอง

สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร

วัดปทุมวนาราม พิมพ์เป็นพระลิขิต

พระญาณรักจิต (สายหยุด ปณฺญาสาโร ป.จ. ๖)

เจ้าอาวาสวัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

รับพระราชทานเลือนสมณคัมภีร์

เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่

พระราชวรวงศ์

๕ ธันวาคม ๒๕๒๘

มีความเข้าใจในอริยสัจจ์ทั้ง ๔ เมื่อมีความรู้มีความเข้าใจแล้ว
 นั้นแหละ จึงจะเป็นพระอริยเจ้า แต่ก่อนที่จะเป็นพระอริยเจ้า
 ได้นั้น ก็ต้องทำความรู้ทำความเข้าใจในอริยสัจจ์ที่พระพุทธเจ้า
 ท่านทรงสั่งสอนตั้งต้นแต่กำหนดจงจำให้รู้ว่าพระพุทธรเจ้าตรัส
 ไว้ว่าอะไรเป็นทุกข์ ตรัสไว้ว่าอะไรเป็นเหตุเกิดทุกข์ ตรัสไว้ว่า
 อะไรเป็นความดับทุกข์ ตรัสไว้ว่าอะไรเป็นเหตุปฏิบัติให้ถึง
 ความดับทุกข์ แล้วน้อมนำเข้ามาพิจารณาด้วยตนเอง ว่าที่
 พระพุทธรเจ้าตรัสว่าทุกข์นั้น ก็คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็น
 ทุกข์ ความโศก ความปริเทวะ ความไม่สบายกาย ความไม่
 สบายใจ ความคับแค้นใจ ความประจวบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก
 ความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รัก ความปรารถนาไม่สมหวัง
 กล่าวโดยย่อ ชั้นนี้เป็นศีลดีถือ ทั้ง ๕ ประการนี้เป็นทุกข์
 พิจารณาตามไปที่พระพุทธเจ้าทรง สั่งสอนที่ ละข้อก็จะ เห็น ว่า
 บรรดาทุกข์ทั้งปวงนี้ไม่ใช่มีที่ไหน ก็มีที่กาย และใจหรือนาม
 รูป หรือชั้นนห้าของทุกคนนี้เอง ทุกคนมีชาติ คือความเกิด
 มีชรา คือความแก่ มีมรณะ คือ ความตาย และมีโศก
 ปริเทวะ เป็นต้น มีความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ความ
 พลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รัก และมีความปรารถนามิได้สมหวัง

อยู่ด้วยกัน และโดยย่อนั้น ก็มีขั้น ๕ เป็นที่ยึดถืออยู่ด้วยกัน ย่อออกมาก็คือนามรูป หรือกายใจนี้ เป็นที่ยึดถืออยู่ด้วยกันว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา เพราะฉะนั้น จึงมีทุกข์จะความจริง คือ ทุกข์อยู่บริบูรณ์ในตนเอง เมื่อมาพิจารณา น้อมเข้ามาตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เป็นธรรม เป็นโอปนายิก คือ น้อมเข้ามาในตน หรือน้อมตนเข้าไปหาธรรมทั้งนี้ ทุกข์จะ สภาพที่จริงคือ ทุกข์ก็จะปรากฏขึ้นแก่ใจนี้เองว่า นี่แหละคือตัวทุกข์ และก็พิจารณาต่อไปถึงเหตุเกิดทุกข์ คิดค้นหาในใจของตนเองที่บังเกิดขึ้นในอารมณ์ทั้งหลาย มี รูป เป็นต้น มีต้นเหตุ คือความดิ้นรนทะยานอยากของใจ เป็นกามคิดหาบ้าง เป็นภวคิดหาบ้าง เป็นวิวกคิดหาบ้าง เมื่อเป็นดังนี้ ก็หัดกำหนดดูว่านี่แหละคือตัวสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ และเมื่อเป็นดังนี้ จึงจะดับทุกข์ คือดับต้นเหตุได้ ไม่เพิกเพลนไปในต้นเหตุ ไม่ติดอยู่ในต้นเหตุ และการที่จะเป็นดังนี้ก็ด้วยการปฏิบัติ เข้าทางมรรคมงคล ๘ ย่อลงเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ดังกล่าวนี้อเอง เมื่อศีล สมาธิ ปัญญาเจริญขึ้นโดยลำดับแล้ว ก็จะได้ญาณคือความหยั่งรู้ในทุกข์ ในเหตุเกิดทุกข์ ในความดับทุกข์ ในทางปฏิบัติให้ถึงความดับ

ทุกข์ ว่าล้วนมีอยู่ในจิตใจตนเองว่า นั่นคือทุกข์ นั่นคือเหตุเกิดทุกข์ นั่นคือความดับทุกข์ นั่นคือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เป็นอันว่า เป็นเหตุให้ได้พบบททั้งสี่ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นบทอันประเสริฐ ดังที่ตรัสไว้ว่า สัจจัน จตุโร ปทาบรคาสัจจะทั้งหลาย บททั้ง ๔ คือ สัจจะ ทั้ง ๔ ที่เรียกว่า อริยสัจอันประเสริฐสุดดังนี้

เมื่อเป็นดังนี้แล้วจึงจะได้ความหลุดพ้นเป็นความหลุดพ้นชั่วคราว หรือเป็นความหลุดพ้นถาวร ตามกำลังของการปฏิบัติ คือ จิตใจนี้เอง จักเป็นจิตใจที่ปลอดโปร่ง เป็นจิตใจที่เกษม เป็นจิตใจที่สว่างไสว เป็นจิตใจที่ไม่ติดเป็นจิตใจที่ไม่ยึด จิตใจที่ไม่ติดนั่นก็คือ ไม่ติด ไม่เพิกเพลินอยู่ในตัว ตัณหา ความคันรันทะยานอยากในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งตัณหาทั้งหลาย ไม่ยึดก็คือวางได้ วางสิ่งที่รู้ ก็วางอารมณ์ทั้งหลาย ทั้งที่นำใคร ทั้งที่ไม่นำใคร วางลงได้ ไม่ยึดคือไม่ติด จิตจึงจะมีความเกษมสว่างไสว มีความปลอดโปร่ง จิตที่มีลักษณะดังนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมจะไ้พบอยู่ด้วยกัน อันเรียกเป็นศัพท์แสงว่า วิราคะ ที่แปลว่า ความสันตติ สันนิยตี ความสันตติความสันนิยตีนั้น ก็ได้ให้หมายความว่าเป็น

สันยิตี ในตัววัตถุเท่านั้น แต่สันตติ สันยิตีในตัวค้นหา
 เอง คือในความคิดนระยานอยากด้วย แม้ไม่สัน แต่ว่า
 คลายลงไปก็ ก็ใช้ได้ หรือว่ากับได้ชั่วครั้งชั่วคราว คือดับ
 ความคิด ความยินดีในค้นหาเอง ในกิเลส กองราคะหรือ
 โลภะกิเลสกองโทสะกิเลสกองโมหะ และเมื่อเป็นดังนี้แล้ว
 จิตจึงเป็นจิตที่ได้ชื่อว่าวิวิระ ตามภูมิตามชั้น เป็นจิตที่มี
 ความเกษม มีความสวัสดิ์ มีความปลอดโปร่ง และเมื่อเจริญ
 ขึ้นไปแล้ว ก็จะไปบรรลุถึงวิวิระ ที่เป็นชั้นยอด คือ นิพพาน
 ในที่สุด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “วิวิโค เสฏฐัญญู ธรรมานี”
 วิวิระประเสริฐสุดแห่งธรรมะทั้งหลายดังนี้

จิตใจที่ปลอดโปร่งเกษม ที่ไม่ติดในค้นหา ในกิเลส
 กองราคะ โทสะ โมหะดังนี้ ย่อมเป็นจิตที่จะให้บังเกิดปัญญา
 ที่เป็นดวงตาเห็นธรรม และเห็นพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้มีจักขุ
 คือ ดวงตา ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ครั้นรู้ธรรมะทั้งหมด
 ได้ถึงพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา
 ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม” ดังนี้ และเมื่อเป็นดังนี้แล้ว ก็
 จะเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นตัวสรณะอัน
 ประเสริฐ เป็น พุทธัง สรณัง กุณามิ ธรรมัง สรณัง กุณามิ

สงฆ์ สรรณี คจฺฉามิ อย่างแท้จริง เมื่อเป็นดังนี้แล้ว คือ สมาริ บัญญา วิมุทฺติ ทั้งหลาย ก็จะเดินเข้ามาสู่จิตใจพร้อมกัน การปฏิบัติครั้งนี้ไม่ใช่ว่าจะต้องบรรลุถึงภูมิขั้นอย่างนี้ทีเดียว เป็นแต่เพียงว่าเมื่อใกล้เข้าไป ใกล้เข้าไป ก็ใช้ได้ จิตที่มีความเกษมสวัสดิ์ มีความผ่อนคลายจากความติด ความยึดถือในตัวกิเลสเอง และในตัวยึดอุณหังงเป็นที่ตั้งของกิเลส เป็นจิตที่เดินเข้าใกล้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เข้าโดยลำดับ ท่านจะอยู่ห่าง ๆ อยู่ตอนโน้นซึ่งเห็นไกลอยู่ลิบ ๆ และเมื่อจิตนี้มีความเกษม มีความสวัสดิ์ คึงกล่าวนี้ ก็จะเป็นจิตที่เดินใกล้เข้าไปสู่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระรัตนตรัยอันเป็นวัตถุอันประเสริฐนี้โดยลำดับ เป็นจิตที่บริสุทธิ์แจ่มใส ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้มีจักษุ ผู้ประเสริฐกว่าบรรดาสัตว์ทั้งหลายในโลก คึงที่มีพระพุทธบาทยลิตรัสไว้ว่า “ทิปทานญจ ‘จกฺขุมฯ’ บรรดาสัตว์สองเท้าทั้งหลายเป็นต้น ในโลก พระพุทธเจ้าผู้มีจักษุประเสริฐสุด ทวยประการฉะนี้

การปฏิบัติที่จะบรรลุถึงขั้นตอนมาโดยลำดับ ต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิบัติเข้าทาง เพราะฉะนั้นการปฏิบัติเข้าทางนั้น

จึงมีความสำคัญจะทำให้การปฏิบัติ^{นี้} ดำเนินไปสู่ขั้นตอนแห่งศีล แห่งสมาธิ แห่งปัญญา หรือแห่งโพธิบัลลิวธรรม โดยลำดับ เป็นต้นว่า เข้าทางแห่งสติ^๕ฐาน ๔ สัมมปัปทาน ๔ อธิธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ โดยลำดับ ด้วยประการฉะนี้

ท่านเจ้าคุณพระญาณรักขิต ก็กล่าวได้ว่า ท่านได้อยู่ในวัดป่าทุมฉนวนราม^{นี้} ซึ่งเป็นวัดแห่งพระเถระผู้ปฏิบัติธรรม และได้มีพระอาจารย์ผู้ปฏิบัติธรรม ก็มาพักพาในวัดป่าทุมฉนวนราม ทั้งแต่ในอดีตกาลเป็นต้นมา เพราะฉะนั้น วัด^{นี้} จึงกล่าวได้ว่า เป็นวัดแห่งผู้ปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อมารักษาการปฏิบัติธรรม^{นี้}ไว้ด้วยการที่มาปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นให้เข้าทาง คือปฏิบัติให้เข้าทางอริยมรรคมีองค์ ๘ ^{นี้} ย่อมจะเป็นการที่จะได้ช่วยสืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น

ท่านเจ้าคุณพระญาณรักขิต ก็กล่าวได้ว่าท่านได้ปฏิบัติตนเองและได้รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีแห่งพระเถระผู้เป็นเจ้าอาวาสวัด^{นี้} และแห่งพระอาจารย์สายปฏิบัติทั้งหลายที่

ใต้เส้นทางมาอยู่ในวັตันนี้แต่กาลก่อนมาให้ขึ้นไป เป็นแบบ
 อย่างที่ควรรักษาปฏิบัติสืบต่อไป

อรหิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ฆนฺนมฆเวลา
 มหาสงฺฆํ ปิโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ธรรมอัน
 สูงสุดแล้ว ซึ่งยังสงฆ์หมู่ใหญ่ให้ตรัสรู้ตามแล้ว นี้เป็นพระ
 รัตนตรัยทั้งนี้ เอตสฺส อานุกาเวน กตปุญฺญสฺส จ เตชสา
 ท้ายอานุกาพแห่งพระรัตนตรัย อติสยฺปญฺญเขต และท้ายเขต
 บุญกุศลที่ได้บำเพ็ญแล้ว ขอท่านเจ้าคุณพระญาณวัชรกษิพพร้อม
 ด้วยศิษยานุศิษย์ผู้เคารพนับถือทั้งหลาย เจริญอายุ วรรณะ
 สุขะ พละ และ เจริญในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้
 ทรงประกาศไว้แล้ว ดำรงอยู่เป็นกำลังของพระศาสนา เป็น
 ร่วมโพธิ์ของคณะศิษยานุศิษย์ และผู้ที่เคารพนับถือทั้งหลาย
 สืบไปตลอดกาลนาน แสงพระธรรมเทศนายุกติลง เอวัง ก็มี
 ด้วยประการฉะนี้.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ 563-565 ถนนจักรพรรดิพงษ์ บิ่อมปร บ
กรุงเทพฯ นายเชิด เอี่ยมประเสริฐ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2528

